

‘Altijd weer grappen over Trabantjes en bananen’

Schrijfster Sabine Rennefanz over haar Wende-ervaringen

Achtergrond - 1 oktober 2019 - Auteur: Marja Verburg

De angst om als *Jammerossi* ('klagende Oost-Duitser') te worden weggezet, zit ook 30 jaar na de val van de Muur nog diep bij schrijfster en journaliste Sabine Rennefanz. Zoveel werd duidelijk bij een podiumgesprek vorige week in Amsterdam. De interesse voor de positie van Oost-Duitsers in het herenigde Duitsland is de afgelopen jaren gegroeid, merkt ze op, mede door de opkomst van de AfD. "Maar het is nog steeds te weinig en te laat."

Toen de Muur op 9 november 1989 viel, was Sabine Rennefanz 15 jaar en zat ze op een internaat in Eisenhüttenstadt. Deze socialistische *Planstadt* aan de grens met Polen was in de jaren vijftig door het DDR-regime uit de grond gestampt. De mensen die er in de ijzer- en staalproductie werkten, hadden veelal een geprivilegieerde positie en verdienden meer dan arbeiders elders in de DDR. Mede daardoor merkte je in Eisenhüttenstadt in 1989 weinig van de veranderingen, vertelt Rennefanz. "Er was geen zichtbare oppositie en er waren geen *Montagsdemonstrationen* zoals in andere plaatsen in Oost-Duitsland."

Op het internaat ging de 9e november geruisloos voorbij. Pas de volgende ochtend hoorden Rennefanz en haar klasgenoten iets over geruchten over nieuwe reisregelingen. "Maar dat begrepen we niet."

Voor Rennefanz begon daarna een periode waarin ze geen oriëntatie meer had. "Je ouders wisten ineens niet meer hoe het verder moest en leraren ook niet", legt ze uit tijdens een lezing in Amsterdam, op uitnodiging van het Genootschap Nederland-Duitsland. "Het maakte veel uit hoe oud je was toen de Muur viel." Mensen die al studeerden, zagen de ineenstorting van de DDR als bevrijding en als kans. Voor Rennefanz was het een schok. Haar vader raakte werkloos, op school kregen ze andere geschiedenislessen en de leraar *Staatsbürgerkunde* die altijd de communistische leer had onderwezen, werd ineens de leraar maatschappijleer die met dezelfde overtuiging over markteconomie en democratie les gaf.

Stigma

“We werden *überrollt*, overspoeld”, zegt Rennefanz nu. “Tot maart 1990 hadden we het gevoel dat alles mogelijk was, we geloofden in een hervorming van het socialisme.” Maar daarna ging het snel. De partijen die voor een Duitse hereniging waren, wonnen de [eerste vrije verkiezingen](#) in de DDR in maart 1990. Er volgden een [muntunie](#) tussen BRD en DDR in juli en al op 3 oktober was de eenwording een feit. Die bestond uit de toetreding van de DDR tot de BRD. Toch kun je niet, zoals sommigen doen, van een kolonisatie spreken, vindt Rennefanz. “Een meerderheid van de Oost-Duitsers heeft voor het West-Duitse systeem gestemd. Daar ben ik niet blij mee maar dat is de realiteit.”

'In de kerk speelde het geen rol of je Oost- of West-Duits was'

Na de *Wende* studeerde Rennefanz politicologie in Berlijn en Hamburg. In die stad kwam ze midden jaren negentig in aanraking met een christelijke gemeente van de opwekkingsbeweging, waar ze vier jaar lang deel van uitmaakte. “Dat was met vrouwen die lang haar en rokken moesten dragen, een verbod op seks voor het huwelijk en het uitdelen van bijbels.” Door haar gebrek aan oriëntatie in die jaren was ze bevattelijk voor zulke dingen, legt ze het verbaasde publiek in Amsterdam uit.

In de jaren negentig was het stigma dat je als Oost-Duitsers opgeplakt kreeg groot, zegt Rennefanz. “Het beste was nog als ze tegen je zeiden dat je er helemaal niet Oost-Duits uitzag.” Je moest je voor alles rechtvaardigen, voor je eigen leven, voor de geheime dienst de Stasi, en altijd weer de grappen over Trabantjes en bananen*, herinnert ze zich. “In de kerk

speelde het geen rol of je Oost- of West-Duits was. Daar ging het om hoe je Jezus beleefde.” Ook later, in de jaren 2000, bleven veel Oost-Duitsers bang om weggezet te worden als *Jammerossi*, vertelt ze. “Die angst is zo groot, bij mij zit dat echt heel diep.”

Stille woede

Zelf kijkt ze inmiddels met bevreemding terug op haar jaren bij de kerkgemeenschap, schrijft ze in haar boek ‘Eisenkinder’, dat in 2013 verscheen. Het boek noemt ze in Amsterdam haar “coming-out als Oost-Duitse”. Na haar studie en de jaren bij de kerk werkte ze als journalist, onder meer in Londen. Daar ging ze anders over haar eigen Oost-Duitse identiteit nadenken. Inmiddels woont ze in Berlijn en werkt ze als columnist en verslaggever voor de Berliner Zeitung.

'Oost-Duitsers hebben zo lang met die frustraties geworsteld: het niet worden gezien, het gebrek aan erkenning'

Met de ondertitel van haar boek 'Eisenkinder', 'Die stille Wut der Wendegeneration', verwijst ze naar de frustraties waar veel Oost-Duitsers lang mee worstelden: "het niet worden gezien, het gebrek aan erkenning". Die woede was aan het begin diffuus en ging alle kanten op. "Woede op het Oosten, op het Westen, op je ouders, op jezelf... deze verhalen zijn zo lang niet gehoord." De afgelopen jaren hebben de opkomst van anti-islambeweging Pegida en van de AfD deze frustraties zichtbaar gemaakt.

Van de stelling dat Oost-Duitsers nu net zo'n benadeelde positie in Duitsland hebben als migranten, moet Rennefanx niet veel hebben. Beide groepen hebben lagere inkomens dan West-Duitsers en ze voelen zich tweederangs burgers, bleek uit [nieuw sociologisch onderzoek](#) dit voorjaar. "Maar er is geen racisme ten opzichte van Oost-Duitsers en wel ten opzichte van migranten. Dat is een groot verschil."

Merkel

De afgelopen jaren is de 'stille woede' behoorlijk luid geworden, zegt Rennefanx. Er wordt veel meer over geschreven en gesproken dan vijf jaar geleden. Mede daardoor worden de verschillen tussen Oost en West nu eindelijk benoemd en kunnen ze worden geaccepteerd, hoopt ze. Met de verkiezingen in Brandenburg en Saksen dit najaar kwamen de politici en de media allemaal aanrennen. "Het is treurig dat de AfD daarvoor nodig was." Al is het voordeel dat er nu ook meer aandacht is voor de verhalen achter de woede. "Maar het is nog steeds te weinig en te laat."

Oost-Duitsers zijn nog steeds ondervertegenwoordigd in de politiek, de media en het bedrijfsleven. Dat moet veranderen, vindt Rennefanx. Daar had kanselier Merkel, zelf opgegroeid in de DDR, wat haar betreft meer aan moeten bijdragen. Eigenlijk sprak Merkel pas voor het eerst open over de problemen van Oost-Duitsers in januari van dit jaar in een [interview in Die Zeit](#), zegt Rennefanx. Het is volgens haar geen toeval dat de kanselier dat pas deed nadat ze bekend had gemaakt niet meer verkiesbaar te zijn. "Merkel is zelf het gesprek altijd uit de weg gegaan."

*Bananen waren in de DDR moeilijk te krijgen. De banaan werd na de val van de Muur als een soort symbool van de West-Duitse welvaart en superioriteit in grappen gebruikt om Oost-Duitsers belachelijk mee te maken.

Artikel:

<https://duitslandinstituut.nl/artikel/33585/altijd-weer-grappen-over-trabantjes-en-bananen>